

БАБАКІНА Оксана – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Муніципальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, пров. Руставелі, 7, м. Харків, 61001, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6900-6513>

БЛУДОВА Юлія – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Муніципальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, пров. Руставелі, 7, м. Харків, 61001, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-001-6338-0571>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.2>

Бібліографічний опис статті: Бабакіна, О., Блудова, Ю. (2021) Використання ресурсів неформальної освіти як фактора успішної професійної самореалізації майбутнього вчителя. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, 12 (44), 18–22, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.2>

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ФАКТОРА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Анотація. У статті подано трактування поняття «неформальна освіта», описана його характеристика, представлений аналіз основних соціальних практик організації неформальної освіти. Під неформальною освітою розглядаємо форму пізнавального процесу, що відбувається в освітніх установах або громадських організаціях, клубах, гуртках, а також під час індивідуальних занять із репетитором або тренером, як правило, не супроводжується видачею документа; це спонтанна індивідуальна пізнавальна діяльність, що супроводжує повсякденне життя індивіда і має цілеспрямований характер. Реальне співвідношення формальної та неформальної освіти в сучасному інституційному суспільстві становить одну з ключових теоретичних і практичних проблем.

Також неформальна освіта характеризується як свідомий, певною мірою самоорганізований і регламентований процес отримання знань, що орієнтується на конкретні освітні цілі і запити. Процес отримання неформальної освіти може відбуватися також стихійно, шляхом індивідуального засвоєння інформації, і не обов'язково супроводжуватися видачею документа про освіту.

Реалізація можливостей неформальної освіти вимагає нової стратегії освіти, що засновані на нововведеннях, методах, формах навчання, його організаційній структурі. У мережі Інтернет міститься велика кількість сайтів, освітніх платформ і порталів освітнього характеру, що містять презентації та конспекти навчальних і позаурочних занять, дидактичні матеріали, статті з питань навчання і виховання.

Так, функціонують безплатні електронні платформи, що надають безплатні курси за різною тематикою (Студія онлайн-освіти Educational Era; Освітня платформа Prometheus; Освітня платформа Вум online), що сприяють процесу самоосвіти майбутніх вчителів.

Перевагами системи неформальної освіти є її мобільність, гнучкість у контексті того, що відбуваються глобальні зміни в освіті. Тому неформальна освіта є значущою складовою частиною функціонування студентської спільноти, допомагає її учасникам освоювати нові соціальні ролі, сприяє їх розвитку в рамках вибраних напрямів підготовки.

Ключові слова: неформальна освіта, професійна самореалізація, здобувачі вищої освіти, заклади вищої освіти, майбутній вчитель.

БАБАКІНА Oksana – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor at the Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Education Management, Municipal Establishment “Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy” of Kharkiv Regional Council, 7, Rustaveli lane, Kharkiv, 61001, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6900-6513>

BLUDOVA Yuliia – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Education Management, Municipal Establishment “Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy” of Kharkiv Regional Council, 7, Rustaveli lane, Kharkiv, 61001, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-001-6338-0571>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.2>

To cite this article: Babakina, O., Bludova, Yu. (2021) Vykorystannia resursiv neformalnoi osvity yak faktora uspishnoi profesiinoi samorealizatsii maibutnoho vchytelia. [Use of non-formal education resources as a factor of successful professional self-realization of a future teacher]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, 12 (44), 18–22, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.2>

USE OF NON-FORMAL EDUCATION RESOURCES AS A FACTOR OF SUCCESSFUL PROFESSIONAL SELF-REALIZATION OF A FUTURE TEACHER

Summary. *The article gives an interpretation of the concept of “non-formal education”; described its characteristics; the analysis of the basic social practices of the organization of non-formal education is presented. Under non-formal education we consider the form of the cognitive process that takes place in educational institutions or public organizations, clubs, circles, as well as during individual lessons with a tutor or coach, usually not accompanied by the issuance of a document; it is a spontaneous individual cognitive activity that accompanies the daily life of the individual and is purposeful. The real ratio of formal and non-formal education in modern institutional society is one of the key theoretical and practical problems.*

Also, non-formal education is characterized as a conscious, to some extent self-organized and regulated process of acquiring knowledge, focused on specific educational goals and needs. The process of obtaining non-formal education can also take place spontaneously, through individual assimilation of information, and is not necessarily accompanied by the issuance of a document on education.

Realization of opportunities of non-formal education requires a new strategy of education, based on innovations, methods, forms of education, its organizational structure. The Internet contains a lot of sites, educational platforms and portals of an educational nature, which contain presentations and summaries of educational and extracurricular activities, didactic materials, articles on teaching and education.

This is how free electronic platforms work, which provide free courses on various topics (Educational Era Studio; Prometheus Educational Platform; Vum Online Educational Platform), which promote the process of self-education of future teachers.

The advantages of the non-formal education system are its mobility, flexibility in the context of global changes in education. Therefore, non-formal education is an important part of the functioning of the student community, helps its members to learn new social roles, promotes their development in selected areas of training.

Key words: *non-formal education, professional self-realization, applicants for higher education, institutions of higher education, future teacher.*

Вступ. В умовах реформування системи освіти (введення нових стандартів, зміни вимог до особистості вчителя, поява нових педагогічних професій, складність у швидкому реагуванні на ці зміни з боку формальної освіти у ЗВО щодо підготовки конкурентоспроможних фахівців) і у зв'язку з актуалізацією концепції Life-long learning виникає необхідність пошуку нових підходів, технологій, методів і форм організації підвищення кваліфікації фахівців. Однією з таких форм нині є неформальна освіта. У Меморандумі UNESCO неформальна освіта трактується як організована і систематична діяльність, що не може не збігатися з діяльністю різних освітніх установ, що входять у систему формальної освіти (ЗЗСО, ЗВО тощо). Інтеграція неформальної освіти в систему додаткової професійної підготовки забезпечує безперервний і варіативний характер самореалізації та підвищення кваліфікації майбутніх вчителів і служить дієвим інструментом активізації процесу самоосвіти.

Аналіз останніх досліджень. Неформальна освіта педагогів привертає увагу дослідників і практиків. Значний внесок у розвиток неформальної освіти зробили зарубіжні вчені Дж. Дьюї, М. Ноулз, Ф. Кумбс, М. Ахмед, А. Роджерс, П. Фордхем.

Дослідження різних аспектів неформальної освіти стали метою наукових розвідок вітчизняних науковців Л. Сігаєвої, І. Фольварочного, С. Закревської, Г. Усатенко, Е. Гусейнової, С. Гончаренка, В. Якубенко, Р. Берлінга та ін. У роботах М. Степко, Г. Кривчик, Л. Сігаєвої, Т. Десятова, Л. Айзікової, В. Давидової, С. Коваленко, Л. Луцянової, Н. Ничкало та ін. висвітлена проблематика освіти упродовж усього життя та акцентована увага на міжнародній співпраці. Слід

зазначити також велике значення досліджень, що проводяться в рамках міжнародних організацій UNESCO і Європейської комісії.

Мета статті – розкрити необхідність використання ресурсів неформальної освіти в педагогічних закладах вищої освіти та охарактеризувати його значення для професійної самореалізації майбутніх вчителів.

Виклад основного матеріалу. У тексті Меморандуму неперервної освіти ЄС формальна (офіційна) освіта визначається як освітній процес, що завершується видачею диплома або атестата державного зразка, що реалізований через традиційну систему державних і недержавних освітніх установ (ЗЗСО, коледжі, технікуми, ЗВО), де успішне закінчення освітнього процесу підтверджується видачею документа відповідно до державних стандартів (атестат, свідоцтво, диплом, посвідчення). Воно ієрархічно структуроване, охоплює всі рівні: від середньої до післядипломної освіти (Memorandum, 2000).

У тому ж Меморандумі висвітлена й неформальна освіта, яка є особливою формою освітньої діяльності суб'єктів і зазвичай не супроводжується видачею документа. Вона здійснюється в освітніх установах або громадських організаціях, клубах і гуртках, під час індивідуальних занять із репетитором або тренером, а також самостійно онлайн (Memorandum, 2000). Основна ознака неформальної освіти – відсутність єдиних стандартизованих вимог до результатів навчальної діяльності. Ця сфера освітньої практики зазвичай зорієнтована на самоосвіту, прагнення розширити культурний кругозір і здобути знання та вміння, що необхідні в професійній діяльності, сфері міжособистісного спілкування, для компетентної участі людини в різних видах соціально значущої діяльності.

Неформальна освіта розглядається в сучасній державній політиці в контексті інноваційного сценарію розвитку української освіти, що підвищить якість професійної освіти. Вона сприяє підвищенню ефективності освіти шляхом забезпечення високого ступеня мотивації здобувачів до здобуття знань у вибраній галузі, цілеспрямованості навчальної діяльності, що заснована головним чином на самостійному навчанні, гнучкості, що необхідна для задоволення різноманітних індивідуальних потреб, свободі відносин і комфортній освітній атмосфері, зв'язку з практикою тощо (Lukjanova, 2011).

На відміну від формальної освіти, вона не обов'язково підтверджується дипломом або яким-небудь свідоцтвом про його отримання, також установи, що займаються неформальною освітою, не зобов'язані мати державних ліцензій на ведення програм і курсів неформальної освіти. Її головною відмінною рисою є загальнодоступність незалежно від віку, статі, рівня освіти (Anishhenko, 2016). Неформальна освіта – це організована систематична навчальна діяльність поза рамками формальної системи. У зв'язку з цим очевидно, що неформальна освіта є найбільш гнучкою, різноманітною за формою і багатоаспектною ланкою системи безперервної освіти.

Вона більшою мірою здатна задовольнити освітні потреби різних груп населення, що не завжди прямо пов'язані з їх професійним ростом, відрізняється нетрадиційним підходом до організації освітньої діяльності, тісним зв'язком із виробничим і соціокультурним середовищем, різностороннім стимулюванням до самоосвіти, самовиховання і саморозвитку людини, незалежно від її професії, віку, місця проживання, але обов'язково з урахуванням освітніх потреб та інтересів (Ghusejnova, 2012).

Реалізація можливостей неформальної освіти вимагає нової стратегії освіти, що засновані на нововведеннях, методах, формах навчання, його організаційній структурі. Разом із цим ростуть послуги компаній, що спеціалізуються на обслуговуванні освіти, забезпеченні населення інформацією, управлінням, підтвердженням знань, займаються підготовкою навчальних посібників тощо. Неформальна освіта розглядається як солідний ринок навчання, що діє за звичайним ринковим принципом (Konceptija rozvytku osvity doroslykh, 2016).

Неформальній освіті властива висока ефективність, яка зумовлена (Jermolenko, 2012):

1) високим ступенем мотивації, бо причини, що спонукають до навчання, знаходяться не стільки в зовнішніх примусових умовах, скільки у внутрішніх імпульсах людської особистості, якими можуть бути осмислені зовнішні чинники;

2) цілеспрямованістю, свідомістю навчальної діяльності здобувача освіти, що базується в основному на самостійному набутті знань;

3) цілями навчання;

4) гнучкістю, необхідною для задоволення різноманітних індивідуальних потреб здобувачів через використання аудіо- і відеозасобів, друкованої продукції як варіативних форм зв'язку з тими, хто навчається;

5) невисокою платою за навчання (порівняно з курсами, тренінгами, навчанням у ЗВО тощо);

6) гнучкою системою фінансування неформальної освіти.

Провайдерами неформальної освіти є як комерційні (в основному бізнес-консалтингові компанії), так і некомерційні організації.

Найчастіше педагоги звертаються до вебсторінок практико орієнтованих педагогічних спільнот у пошуках освітніх ресурсів під час підготовки навчальних занять (Anishhenko, 2016).

У мережі Інтернет можна знайти велику кількість сайтів, освітніх платформ і порталів освітнього характеру, що містять презентації та конспекти навчальних і позаурочних занять, дидактичні матеріали, статті з питань навчання і виховання.

Важливим фактором роботи мережевих педагогічних спільнот є також соціальне партнерство з громадськими організаціями.

Прикладом таких співтовариств є освітній портал «Всеосвіта». Це сучасний потужний освітній IT-проект, який об'єднав навколо себе не менш потужних креативних спеціалістів. Це сильна команда, чіткі цілі та світлі ідеї якої стали запорукою створення нового та якісного вітчизняного продукту, що починає виходити на міжнародний ринок. На сторінках цього порталу можна безплатно переглянути вебінари, майстер-класи, обмінятися думками з креативними освітянами, знайти і завантажити необхідні матеріали.

Онлайн-школа «На Урок» – онлайн-сервіс для учнів, студентів, вчителів і батьків. Матеріали, розміщені в цьому мережевому співтоваристві, присвячені впровадженню інноваційних педагогічних ідей в освітній процес і їх суспільно-професійній експертизі.

Так, функціонують безплатні електронні платформи, які надають безплатні курси за різною тематикою (Студія онлайн-освіти Educational Era; Освітня платформа Prometheus; Освітня платформа Вум online), що сприяють процесу самоосвіти майбутніх вчителів. Здобувачі освіти можуть працювати у своєму кабінеті у зручний для них час, освоювати матеріал у доступному їм темпі, вибудовувати власну освітню траєкторію. Кожен курс завершується контрольним заходом із видачею іменного сертифіката в разі успішного його проходження.

Учасники цих електронних платформ, як правило, мають змогу здійснювати освітню діяльність у таких напрямках (Vasylenko, 2013):

- методична – ініціація обговорення проблемних педагогічних питань, створення методичних і дидактичних матеріалів;
- проєктувальна – розробка майстер-класів, тренінгів, дистанційних курсів для учасників спільноти, створення і реалізація мережевих проєктів для учнів;
- освітня – самоосвіта в процесі участі в дистанційних тренінгах або майстер-класах.

Залучення здобувачів освіти до роботи в професійних педагогічних мережевих спільнотах дає змогу забезпечити безперервність професійного розвитку шляхом отримання ними як формальної, так і неформальної освіти. Формальна освіта в мережевих спільнотах здійснюється за допомогою реалізації освітніх програм дистанційних курсів підвищення кваліфікації і доповнюється неформальною моделлю освіти у формі організації інформаційного обміну: науково-практичних онлайн-семінарів і відеоконференцій, вебінарів з актуальних проблем освіти.

Висновки. Інноваційні процеси в освіті вимагають змінити принципи підготовки майбутнього фахівця і формувати в нього не лише професійні знання, вміння і навички, але й такі якості, як мобільність, гнучкість, комунікабельність, самостійність, здатність брати на себе ініціативу, робити вибір і нести за нього відповідальність. У зв'язку з цим реформи вищої школи створюють соціальний інститут, що сприяє вихованню і розвитку індивідуальностей, що володіють затребуваними якостями, а також компетентностями, які допомагають вирішувати проблеми в ситуації невизначеності і багатоваріантності. Переваги системи неформальної освіти полягають в її мобільності, гнучкості в контексті того, що відбуваються глобальні зміни в освіті. Тому неформальна освіта є значущою складовою частиною функціонування студентської спільноти, допомагає її учасникам освоювати нові соціальні ролі, сприяє їх розвитку в рамках вибраних напрямів підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко О. Неформальна мистецька освіта дорослих у контексті культурно-освітнього простору регіону. *Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології* : матеріали Дев'ятої міжнародної наук.-творч. конф., 21 квітня 2016 р., м. Київ / за заг. ред. К.І. Станіславської. Київ : НАКККиМ, 2016. С. 3–5.
2. Василенко О.В. Неформальна освіта дорослих: нове соціально-освітнє явище. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 7. С. 35–44.
3. Гусейнова Е.І., Лук'янова Ю.М. Неформальна освіта як важливий елемент безперервної освіти. *Педагогічні науки*. 2012. URL: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/4_106261.doc.htm. (дата звернення: 19.04.2021)
4. Єрмоленко А.Б. Неформальна складова сучасної вітчизняної освіти дорослих – вимоги часу. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. Вип. 4. С. 32–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2012_4_8. (дата звернення: 20.04.2021).
5. Концепція розвитку освіти дорослих в Україні (друге видання) / за ред. Л.Б. Лук'янова. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ : ТОВ «ДКС-Центр», 2016. 24 с.
6. Лук'янова Л.Б. Неформальна освіта дорослих: проблеми і перспективи. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: пол.-укр., укр.-пол. щорічник* / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. Ченстохова; Київ, 2011. Вип. 13. С. 327–333.
7. Меморандум Європейської комісії 2000. Рекомендація 1437 (2000) «Про неформальну освіту». URL: [http://www.coe.kiev.ua/docs/pace/rec1437\(2000\).htm](http://www.coe.kiev.ua/docs/pace/rec1437(2000).htm) (дата звернення: 08.04.2021)

REFERENCES

1. Anishhenko O. (2016) Neformaljna mystecjka osvita doroslykh u konteksti kuljturnoosvitnjogho prostoru rehionu [Non-formal art education of adults in the context of the cultural and educational space of the region]. *Kuljturno-mystecjke seredovyshe: tvorchistj ta tekhnologhiji: materialy Dev'jatoji mizhnarodnoji nauk.-tvorch. konf. (21 kvitnja 2016 r., m. Kyjiv) / za zagh. red. K.I. Stanislavs'koho*. Kyjiv: NAKKKiM, S. 3–5. [in Ukrainian].
2. Vasylenko O.V. (2013). Neformaljna osvita doroslykh: nove socialjno-osvitnje javyshhe [Non-formal adult education: a new socio-educational phenomenon]. *Osvita doroslykh: teorija, dosvid, perspektyvy*. 7. S. 35–44. [in Ukrainian].
3. Ghusejnova E.I., Luk'janova Ju.M. (2012) Neformaljna osvita jak vazhlyvyj element bezpererвної osvity [Non-formal education as an important element of continuing education]. *Pedagohichni nauky*. URL: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/4_106261.doc.htm. [in Ukrainian].
4. Jermolenko A.B. (2012). Neformaljna skladova suchasnoji vitchyznjanoho osvity doroslykh – vymoghy chasu. [Informal component of modern domestic adult education – the requirements of the time]. *Visnyk Nacional'nogho universytetu obrony Ukrajinu*. 2012. Vyp. 4. S. 32–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2012_4_8. [in Ukrainian].
5. Konceptija rozvytku osvity doroslykh v Ukrajinu (drughe vydannja) (2016) [The concept of adult education development in Ukraine] / za red. L.B. Luk'janova. Instytut pedagohichnoji osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrajinu. Kyjiv : TOV «DKS-Centr». 24 s. [in Ukrainian].
6. Luk'janova L.B. (2011) Neformaljna osvita doroslykh: problemy i perspektyvy [Non-formal adult education: problems and prospects]. *Profesijna osvita: pedagohika i psykholohija: pol.-ukr., ukr.-pol. shhorichnyk /za red. T. Levovyc'kogho, I. Vilsh, I. Zjazjuna, N. Nychkalo. Chentokhova; Kyjiv*. Vyp. 13. S. 327–333. [in Ukrainian].
7. Memorandum Jevropejs'koho komisiji 2000. Rekomendacija 1437 (2000) “Pro neformaljnu osvitu” [Memorandum of the European Commission 2000. Recommendation 1437. “On non-formal education”]. URL: [http://www.coe.kiev.ua/docs/pace/rec1437\(2000\).htm](http://www.coe.kiev.ua/docs/pace/rec1437(2000).htm)

Стаття надійшла до редакції 24.05.2021